

homines quæ solent ab hominibus fieri, non mirantur. Quod si quisquam celeritates incrementorum forte miratur, quod illa animantia tam cito facta sunt: attendat, quemadmodum et ista pro modulo facultatis humanæ ab hominibus procurentur. Unde enim fit ut eadem corpora citius vermescant æstate quam hyeme, citius in calidioribus quam in frigidioribus locis? Sed hæc ab hominibus tanto difficilius adhibentur, quanto desunt sensuum subtilitates, et corporum mobilitates in membris terrenis et pigris. Unde qualibuscumque angelis vicinas causas ab elementis contrahere, quanto facilius est, tanto mirabiliores in huiusmodi operibus eorum existunt celeritates.

XVIII. Sed non est creator, nisi qui principaliter ista format. Nec quisquam hoc potest, nisi ille penes quem primitus sunt omnium quæ sunt mensuræ, numeri, et pondera: et ipse est unus creator Deus, ex cuius ineffabili potentatu fit etiam ut quod possent hi Angeli si permitterentur, ideo non possint quia non permittuntur. Neque enim occurrit alia ratio, cur non potuerint facere minutissimas muscas, qui ranas serpentesque fecerunt¹, nisi quia major aderat dominatio prohibentis Dei per Spiritum sanctum, quod etiam ipsi magi confessi sunt, dicentes: «*Digitus Dei est hoc*².» Quid autem possint per naturam, nec possint per prohibitionem, et quid per ipsius naturæ suæ conditionem facere non sinantur, homini explorare difficile est, imo impossibile; nisi per illud donum Dei, quod Apostolus commemorat dicens: «*Alii dijudicatio spirituum*³.» Novimus enim hominem posse ambulare, et neque hoc posse si non permittatur, volare autem non posse etiamsi permittatur. Sic et illi Angeli quædam possunt facere, si permittantur ab Angelis potentioribus ex imperio Dei: quædam vero non possunt,

¹ Exod. viii, 18, et vii, 12. — ² Ibid. 19. — ³ 1 Cor. xii, 10.

nec si ab eis permittantur: quia ille non permittit, a quo illis est talis naturæ modus, qui etiam per Angelos suos et illa plerumque non permittit, quæ concessit ut possint.

XIX. Exceptis igitur illis quæ usitatissimo transcurso temporum in rerum naturæ ordine corporaliter fiunt, sicuti sunt ortus occasusque siderum, generationes et mortes animalium, seminum et germinum innumerabiles diversitates, nebulæ et nubes, nives et pluvix, fulgura et tonitrua, fulmina et grandines, venti et ignes, frigus et æstus, et omnia talia: exceptis etiam illis quæ in eodem ordine rara sunt, sicut defectus luminum, et species inusitatæ siderum, et monstra, et terræ motus, et similia: exceptis ergo istis omnibus, quorum quidem prima et summa causa non est nisi voluntas Dei: unde et in Psalmo, cum quædam huius generis essent commemorata: «*Ignis, » grando, nix, glacies, spiritus tempestatis; » ne quis ea vel fortuitu, vel causis tantummodo corporalibus, vel etiam spiritalibus, tamen præter voluntatem Dei existentibus agi crederet, continuo subiecit: «*Quæ faciunt verbum ejus*¹.» Sed his, ut dicere cœperam, exceptis, alia sunt illa quæ quamvis ex eadem materia corporali, ad aliquid tamen divinitus annuntiandum nostris sensibus admoventur, quæ proprie miracula et signa dicuntur, nec in omnibus quæ nobis a Domino Deo annuntiantur, ipsius Dei persona suscipitur. Cum autem suscipitur, aliquando in Angelo demonstratur, aliquando in ea specie quæ non est quod Angelus, quamvis per Angelum disposita ministretur: rursus cum in ea specie suscipitur quæ non est quod Angelus, aliquando jam erat ipsum corpus, et ad hoc demonstrandum in aliquam mutationem assumitur; aliquando ad hoc exoritur, et re peracta rursus absumitur. Sicut etiam cum homines annuntiant,*

¹ Psal. cxlviii, 8.

aliquando ex sua persona verba Dei loquuntur, sicuti cum præmittitur: «Dixit Dominus;» aut, «Hæc dicit Dominus¹,» aut tale aliquid: aliquando autem nihil tale præmittentes, ipsam Dei personam in se suscipiunt, sicuti est: «Intellectum tibi dabo, et constituam te in via» qua ingredieris². » Sic non solum in dictis, verumetiam in factis, Dei persona significanda imponitur Prophetæ, ut eam gerat in ministerio prophetiæ; sicut ejus personam gerebat qui vestimentum suum divisit in duodecim partes, et ex eis decem servo regis Salomonis dedit, regi futuro Israël³: aliquando etiam res quæ non erat quod Propheta, et erat jam in terrenis rebus, in hujusmodi significationem assumpta est; sicut somnio viso Jacob vigilans fecit de lapide, quem dormiens habebat ad caput⁴: aliquando ad hoc fit eadem species, vel aliquantulum mansura, sicut potuit serpens ille æneus, exaltatus in eremo⁵, sicut possunt et litteræ; vel peracto ministerio transitura, sicut panis ad hoc factus in accipiendo sacramento consumitur.

XX. Sed quia hæc hominibus nota sunt, quia per homines fiunt, honorem tanquam religiosa possunt habere, stuporem tanquam mira non possunt. Itaque illa quæ per Angelos fiunt, quo difficiliora et ignotiora, eo mirabiliora sunt nobis: illis autem tanquam suæ actiones notæ atque faciles. Loquitur ex persona Dei Angelus homini, dicens: «Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac,» et Deus Jacob⁶; cum Scriptura prædixisset, «Visus» est ei Angelus Domini⁷: loquitur et homo ex persona Domini, dicens: «Audi, populus meus, et loquar tibi,» Israël, et testificabor tibi; Deus Deus tuus ego sum⁸.

¹ Jerem. xxxi, 1. — ² Psal. xxxi, 8. — ³ 3 Reg. vi, 31. — ⁴ Gen. xxviii, 18. — ⁵ Num. xxi, 9. — ⁶ Exod. iii, 6. — ⁷ Psal. lxxx, 9. — ⁸ Exod. vii, 10.

Assumpta est virga ad significationem, et in serpentem angelica facultate mutata est: quæ facultas cum desit homini, assumptus est tamen et ab homine lapis ad talem aliquam significationem¹. Inter factum Angeli et factum hominis plurimum distat: illud et mirandum et intelligendum est, hoc autem tantummodo intelligendum. Quod ex utroque intelligitur, fortassis unum est; at illa ex quibus intelligitur, diversa sunt: tanquam si nomen Domini et auro et atramento scribatur; illud est pretiosius, illud vilius; quod tamen in utroque significatur, idipsum est. Et quamvis idem significaverit ex virga Moysi serpens², quod lapis Jacob³: melius tamen aliquid lapis Jacob, quam serpentes magorum⁴. Nam sicut unctio lapidis Christum in carne, in qua unctus est oleo exultationis præ participibus suis⁵; ita virga Moysi conversa in serpentem, ipsum Christum factum obedientem usque ad mortem crucis⁶. Unde ait: «Sicut exaltavit Moyses serpentem in» eremo, sic oportet exaltari Filium hominis, ut omnis» qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam⁷: » sicut intuentes illum serpentem exaltatum in eremo, serpentum morsibus non peribant⁸. «Vetus enim» homo noster confixus est cruci cum illo, ut evacuaretur corpus peccati⁹. » Per serpentem enim intelligitur mors, quæ facta est a serpente in paradiso¹⁰, modo locutionis per efficientem id quod efficitur demonstrante. Ergo virga in serpentem, Christus in mortem: et serpens rursus in virgam, Christus in resurrectionem totus cum corpore suo, quod est Ecclesia¹¹, quod in fine temporis erit, quem serpentis cauda significat, quam Moyses tenuit, ut rediret in virgam¹². Serpentes autem magorum

¹ Gen. xxviii, 18. — ² Exod. iv, 3. — ³ Gen. xxviii, 8. — ⁴ Exod. vii, 12. — ⁵ Psal. xlii, 8. — ⁶ Philip. ii, 8. — ⁷ Joan. iii, 14. — ⁸ Num. xxi, 9. — ⁹ Rom. vi, 6. — ¹⁰ Gen. iii, 5. — ¹¹ Coloss. i, 24. — ¹² Exod. iv, 4.

tanquam mortui sæculi, nisi credentes in Christum tanquam devorati in corpus ejus intraverint¹, resurgere in illo non poterunt. Lapis ergo Jacob, ut dixi, melius aliquid significavit quam serpentes magorum²; at enim factum magorum multo mirabilius. Verum hæc ita non præjudicant rebus intelligendis, tanquam si hominis nomen scribatur auro et Dei atramento.

XXI. Illas etiam nubes et ignes quomodo fecerint vel assumpserint Angeli ad significandum quod annuntiabant, etiamsi Dominus vel Spiritus sanctus illis corporalibus formis ostendebatur, quis novit hominum? sicut infantes non noverunt quod in altari ponitur, et peracta pietatis celebratione consumitur, unde vel quomodo conficiatur, unde in usum religionis assumatur. Et si nunquam discant experimento vel suo vel aliorum, et nunquam illam speciem rerum videant, nisi inter celebrationes sacramentorum cum offertur et datur, dicaturque illis auctoritate gravissima, cujus corpus et sanguis sit, nihil aliud credent, nisi omnino in illa specie Dominum oculis apparuisse mortalium, et de latere tali percusso, liquorem illum omnino fluxisse³. Mihi autem omnino utile est, ut meminerim virium mearum, fratresque meos admoneam ut et ipsi meminerint suarum, ne ultra quam tutum est humana progrediatur infirmitas. Quemadmodum enim hæc faciant Angeli, vel potius Deus quemadmodum hæc faciat per Angelos suos, et quantum fieri velit etiam per Angelos malos, sive sinendo, sive jubendo, sive cogendo, ex occulta sede altissimi imperii sui, nec oculorum acie penetrare, nec fiducia rationis enucleare, nec pro vectu mentis comprehendere valeo, ut tam certus hinc loquar ad omnia quæ requiri de his rebus possunt, quam si essem Angelus, aut Propheta, aut Apostolus, « Cogitatio-

¹ Exod. vii, 12. — ² Gen. xxviii, 18. — ³ Joann. xix, 34.

» nes enim mortalium timidæ et incertæ providentiæ nos-
 » træ. Corpus enim quod corrumpitur, aggravat animam,
 » et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitan-
 » tem. Et difficile æstimamus quæ in terra sunt, et quæ
 » in prospectu sunt, invenimus cum labore; quæ in cœ-
 » lis sunt autem, quis investigabit? Sed quia sequitur et
 » dicit: « Sensum autem tuum quis scit, nisi tu dederis sa-
 » pientiam, et miseris Spiritum sanctum tuum de altissi-
 » mis¹: » quæ in cœlis sunt quidem, non investigamus,
 quo rerum genere et corpora angelica secundum propriam
 dignitatem, et eorum quædam corporalis actio continetur;
 secundum spiritum tamen Dei missum nobis de altissimis
 et impartitam ejus gratiam mentibus nostris, audeo fiducialiter
 dicere, nec Deum Patrem, nec Verbum ejus, nec Spiritum
 ejus, quod Deus unus est, per id quod est, atque id ipsum
 est, ullo modo esse mutabilem, ac per hoc multo minus
 esse visibilem. Quoniam sunt quædam quamvis mutabilia,
 non tamen visibilia, sicut nostræ cogitationes, et memoriae,
 et voluntates, et omnis incorporea creatura: visibile
 autem quidquam non est, quod non sit mutabile. Quapropter
 substantia, vel si melius dicitur, essentia Dei, ubi pro
 modulo nostro ex quantulacumque particula intelligimus
 Patrem et Filium et Spiritum sanctum, quandoquidem
 nullo modo mutabilis est, nullo modo potest ipsa per
 semetipsam esse visibilis.

XXII. Proinde illa omnia quæ Patribus visa sunt, cum
 Deus illis secundum suam dispensationem temporibus
 congruam præsentaretur, per creaturam facta esse
 manifestum est. Et si nos latet quomodo ea ministris
 Angelis fecerit, per Angelos tamen esse facta, non ex
 nostro sensu dicimus, ne cuiquam videamur plus sapere,
 sed

¹ Sap. ix, 14-17.

sapimus ad temperantiam¹, sicut Deus nobis partitus est mensuram fidei, et credimus, propter quod et loquimur. Extat enim auctoritas divinarum Scripturarum, unde mens nostra deviare non debet, nec relicto solidamento divini eloquii per suspicionum suarum abrupta præcipitari, ubi nec sensus corporis regit, nec perspicua ratio veritatis elucet. Apertissime quippe scriptum est in Epistola ad Hebræos, cum dispensatio Novi Testamenti a dispensatione Veteris Testamenti secundum congruentiam sæculorum ac temporum distingueretur, non tantum illa visibilia, sed ipsum etiam sermonem per Angelos factum. Sic enim dicit: « Ad quem autem Angelorum dixit ali- » quando: Sede ad dexteram meam, quo usque ponam » inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Nonne omnes » sunt ministri spiritus, ad ministrationem missi, prop- » ter eos qui futuri sunt hæreditate possidere salutem²? » Hinc ostendit illa omnia non solum per Angelos facta, sed etiam propter nos facta, id est, propter populum Dei, cui promittitur hæreditas vitæ æternæ. Sicut ad Corinthios etiam scriptum est: « Omnia hæc in figura con- » tingebant illis; scripta sunt autem ad correptionem » nostram, in quos finis sæculorum obvenit³. » Deinde quia tunc per Angelos, nunc autem per Filium sermo factus est, consequenter aperteque demonstrans: « Prop- » terea, inquit, abundantius oportet attendere nos ea » quæ audivimus, ne forte defluamus: si enim qui per » Angelos dictus est, sermo factus est firmus, et omnis » prævaricatio et inobedientia justam accepit mercedis » retributionem, quomodo nos effugiemus tantam negli- » gentes salutem⁴? » Et quasi quæres quam salutem, ut estenderet se de Novo Testamento jam dicere, id est, sermone qui non per Angelos, sed per Dominum factus est:

¹ Rom. xii, 3. — ² Hebr. i, 13. — ³ 1 Cor. x, 11. — ⁴ Hebr. ii, 1.

« Quæ cum initium accepisset, inquit, ut enarraretur per » Dominum, ab iis qui audierunt in nos confirmata est, » contestante Deo signis et portentis, et variis virtutibus, » et Spiritus sancti divisionibus secundum suam volunta- » tem. »

XXIII. Sed ait aliquis, cur ergo scriptum est: « Dixit » Dominus ad Moysen: » et non potius: Dixit Angelus ad Moysen? Quia cum verba iudicis præco pronuntiat, non scribitur in gestis: Ille præco dixit; sed: Ille iudex: sic etiam loquente Propheta sancto, etsi dicamus, Propheta dixit, nihil aliud quam Dominum dixisse intelligi volumus. Et si dicamus, Dominus dixit, Prophetam non subtrahimus, sed quis per eum dixerit admonemus. Et illa quidem Scriptura sæpe aperit Angelum esse Dominum, quo loquente identidem dicitur, Dominus dixit, sicut jam demonstravimus. Sed propter eos, qui cum Scriptura illic Angelum nominat, ipsum per se ipsum Filium Dei volunt intelligi, quia propter annuntiationem paternæ ac suæ voluntatis a Propheta dictus est Angelus: propterea volui ex hac Epistola manifestius testimonium dare, ubi non dictum est, per Angelum; sed, « Per Angelos. »

XXIV. Nam et Stephanus in Actibus Apostolorum eo more narrat hæc, quo etiam in libris veteribus conscripta sunt: « Viri fratres et patres, audite, inquit: Deus gloriæ apparuit Abraham patri nostro, cum esset in Mesopotamia¹. » Ne quis autem arbitraretur tunc Deum gloriæ, per id quod in se ipso est, cujusquam oculis apparuisse mortalium, in consequentibus dicit, quod Moysi Angelus apparuerit. « Fugit, inquit, Moyses in verbo » isto, et factus est inquilinus in terra Madiam, ubi genuit filios duos². Et completis illic quadraginta annis » apparuit illi in deserto montis Sina Angelus Domini in

¹ Act. vii, 2, et Gen. xii, 1. — ² Exod. ii, 15.

» flamma ignis in rubo. Moyses autem videns, mirabatur
 » visum¹. Qui cum accederet considerare, facta est vox
 » Domini dicens : Ego sum Deus patrum tuorum, Deus
 » Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob. Tremefactus
 » autem Moyses, non audebat considerare. Dixitque illi
 » Dominus : Solve calceamentum pedum tuorum, etc. »
 Hic certe et Angelum et Dominum dicit, eundemque
 Deum Abraham, et Deum Isaac, et Deum Jacob, sicut
 in Genesi scriptum est.

XXV. An forte quisquam dicturus est, quod Moysi
 per Angelum apparuit Dominus, Abraham vero per se ip-
 sum? At hoc a Stephano non quaeramus : ipsum librum
 unde Stephanus ista narravit, interrogemus. Numquid
 enim quia scriptum est : « Et dixit Dominus Deus ad
 » Abraham² : » et paulo post : « Et visus est Dominus
 » Deus Abraham³ : » propterea ista non per Angelos facta
 sunt? Cum alio loco similiter dicat : « Visus est autem ei
 » Deus ad ilicem Mambre, sedenti ad ostium tabernaculi
 » sui meridie⁴ : » et tamen consequenter adjungat : « Res-
 » piciens autem oculis suis vidit, et ecce tres viri stabant
 » super eum ; » de quibus jam diximus. Quomodo enim
 poterunt isti, qui vel a verbis ad intellectum nolunt as-
 surgere, vel facile se ab intellectu in verba praecipitant,
 quomodo poterunt explicare visum esse Deum in viris
 tribus, nisi eos, sicut etiam consequentia docent, Angelos
 fuisse fateantur? An quia non dictum est : Angelus ei lo-
 cutus est vel apparuit; propterea dicere audebunt,
 Moysi quidem illam visionem ac vocem per Angelum fac-
 tam, quia ita scriptum est; Abraham autem, quia com-
 memoratio Angeli non est facta, per substantiam suam
 Deum apparuisse atque sonuisse? Quid quod nec apud
 Abraham de Angelo tacitum est? Nam ita legitur, cum

¹ Exod. III, 2. — ² Gen. XII, 1. — ³ Id. XVII, 1. — ⁴ Id. XVIII, 1.

immolandum filius ejus praeciperetur : « Et factum est
 » post haec verba, tentavit Deus Abraham, et dixit ad
 » eum : Abraham, Abraham. Et ille dixit : Ecce ego. Et
 » dixit ei : Accipe filium tuum dilectum, quem diligis,
 » Isaac, et vade in terram excelsam, et offer eum ibi in
 » holocaustum super unum montium quem tibi dixerō. »
 Certe hic Deus, non Angelus, commemoratus est : paulo
 post vero ita se habet Scriptura : « Extendens autem
 » Abraham manum suam, sumpsit gladium; occidere fi-
 » lium suum : et vocavit eum Angelus Domini de caelo,
 » et dixit ei : Abraham, Abraham. Et dixit : Ecce ego.
 » Et dixit : Ne injicias manum tuam super puerum, ne-
 » que facias ei quidquam¹. » Quid ad hoc respondetur?
 an dicturi sunt Deum jussisse ut occideretur Isaac, et An-
 gelum prohibuisse; porro ipsum patrem adversum Dei
 praecceptum, qui jusserat ut occideret, obtemperasse An-
 gelo ut parceret? Ridendus et abjiciendus hic sensus est.
 Sed neque huic tam crasso et abjecto ullum locum Scrip-
 tura esse permittit, continuo subjungens : « Nunc enim
 » cognovi quia times Deum tu, et non pepercisti filio tuo
 » dilecto propter me. » Quid est, « Propter me; » nisi
 propter eum qui occidi jusserat? Idem igitur Deus
 Abraham qui Angelus, an potius per Angelum Deus? Ac-
 cipe sequentia : certe jam hic Angelus manifestissime ex-
 pressus est; attende tamen quid contexatur : « Respiciens
 » Abraham oculis suis vidit, et ecce aries unus tenebatur
 » in arbore sabech cornibus, et abiit Abraham, et ac-
 » cepit arietem, et obtulit eum holocaustum pro Isaac
 » filio suo. Et cognominavit Abraham nomen loci illius,
 » Dominus vidit, ut dicant hodie quod in monte Domi-
 » nus visus est : » sicut paulo ante quod dixit Deus per
 Angelum : « Nunc enim cognovi quia times Deum; » non

¹ Gen. XXII, 1-10.

quia tunc Deus cognovisse intelligendus est, sed egisse ut per Deum ipse Abraham cognosceret quantas haberet vires cordis ad obediendum Deo usque ad immolationem unici filii: illo modo locutionis quo significatur per efficientem id quod efficitur, sicut dicitur frigus pigrum, quod pigros facit; ut ideo cognovisse diceretur, quia ipsum Abraham cognoscere fecerat, quem poterat latere fidei suæ firmitas, nisi tali experimento probaretur. Ita et hic cognominavit Abraham nomen loci illius: « Dominus vidit: » id est, quod videri se fecit. Nam continuo secutus ait: « Ut dicant hodie quod in monte Dominus visus est. » Ecce idem Angelus Dominus dicitur: quare, nisi quia per Angelum Dominus? Jamvero in eo quod sequitur, prophetice omnino loquitur Angelus, et prorsus aperit quod per Angelum Deus loquatur. « Et vocavit, inquit, Angelus Domini Abraham iterum de cælo, dicens: Per me juravi, dicit Dominus, pro eo quod fecisti hoc verbum et non pepercisti filio tuo dilecto propter me, etc.² » Hæc certe verba ut dicat ille per quem loquitur Dominus: « Hæc dicit Dominus, » etiam Prophetæ solent habere. An Filius Dei de Patre ait: « Dicit Dominus, » et ipse est ille Angelus Patris? Quid ergo, de illis tribus viris nonne respiciunt quomodo urgeantur, qui visi sunt Abraham, cum prædictum esset: « Visus est ei Dominus³. » An quia viri dicti sunt, non erant Angeli? Danielem legant dicentem: « Ecce vir Gabriel³. »

XXVI. Sed quid ultra differimus ora eorum evidentissimo atque gravissimo alio documento oppilare, ubi non Angelus singulariter, nec viri pluraliter, sed omnino Angeli dicuntur, per quos sermo non quilibet factus, sed

¹ Gen. xxxii, 15. — ² Id. xviii, 1. — ³ Dan. ix, 21.

lex ipsa data manifestissime ostenditur, quam certe nullus fidelium dubitat Deum dedisse Moysi ad subjugandum populum Israël, sed tamen per Angelos datam. Ita Stephanus loquitur: « Dura cervice, inquit, et non circumcisi corde et auribus, vos semper Spiritui sancto resististis, sicut et patres vestri. Quem Prophetarum non persecuti sunt patres vestri? Et occiderunt eos qui prænuntiabant de adventu Justi, cujus nunc vos proditores et interfectores fuistis, qui accepistis legem in edictis Angelorum, nec custodistis¹? » Quid hoc evidentius, quid tanta auctoritate robustius? In edictis quidem Angelorum lex illi populo data est: sed Domini Jesu Christi per eam disponebatur et prænuntiabatur adventus; et ipse tanquam Verbum Dei miro et ineffabili modo erat in Angelis, in quorum edictis lex ipsa dabatur. Unde dicit in Evangelio: « Si crederetis Moysi, crederetis et mihi, » de me enim ille scripsit². » Per Angelos ergo tunc Dominus loquebatur, per Angelos Filius Dei, mediator Dei et hominum futurus ex semine Abraham suum disponebat adventum³, ut inveniret a quibus reciperetur, confitentes se reos, quos lex non impleta fecerat transgressores. Unde et Apostolus ad Galatas dicit: « Quid ergo lex? » Transgressionis gratia posita est, donec veniret semen cui promissum est, dispositum per Angelos in manu mediatoris⁴: » hoc est, dispositum per Angelos in manu sua. Non enim natus est per conditionem, sed per potestatem. Quod autem non aliquem ex Angelis dicit mediatorem, sed ipsum Dominum Jesum Christum, in quantum homo fieri dignatus est, habes alio loco: « Unus, » inquit, Deus, et unus mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus⁵. » Hinc illud Pascha in interfectione

¹ Act. vii, 51. — ² Joan. v, 46. — ³ 1 Tim. ii, 5. — ⁴ Galat. iii, 19. — ⁵ 1 Tim. ii, 5.

agni¹ : hinc illa omnia quæ de Christo venturo in carne atque passuro, sed et resurrecturo in lege figurantur, quæ data est in edictis Angelorum, in quibus Angelis erat utique et Pater, et Filius, et Spiritus sanctus²; et aliquando Pater, aliquando Filius, aliquando Spiritus sanctus³, aliquando sine ulla distinctione personæ Deus per illos figurabatur, etsi visibilibus et sensibilibus formis apparens, per creaturam tamen suam, non per substantiam, cui videndæ corda mundantur per hæc omnia quæ oculis videntur, et auribus audiuntur.

XXVII. Sed jam satis, quantum existimo, pro captu nostro disputatum et demonstratum est, quod in hoc libro susceperamus ostendere : constititque et probabilitate rationis quantum homo vel potius quantum ego potui, et firmitate auctoritatis quantum de Scripturis sanctis divina eloquia patuerunt, quod antiquis patribus nostris ante incarnationem Salvatoris, cum Deus apparere dicebatur, voces illæ ac species corporales per Angelos factæ sunt; sive ipsis loquentibus vel agentibus aliquid ex persona Dei, sicut etiam Prophetas solere ostendimus; sive assumptibus ex creatura quod ipsi non essent, ubi Deus figurate demonstraretur hominibus, quod genus significationum nec Prophetas omisisse, multis exemplis docet Scriptura. Superest igitur jam ut videamus, cum et nato per virginem Domino, et corporali specie sicut columba descendente Spiritu sancto⁴, visisque igneis linguis sonitu facto de caelo die Pentecostes post ascensionem Domini⁵, non ipsum Dei Verbum per substantiam suam qua Patri æquale atque coæternum est, nec Spiritus Patris et Filii per suam substantiam qua et ipse utrisque æqualis atque coæternus est, sed utique creatura quæ illis

¹ Exod. xii, 5. — ² Act. vi, 52. — ³ Galat. iii, 19. — ⁴ Matth. iii, 16. — ⁵ Act. ii, 3.

modis formari et existere potuit corporeis atque mortalibus sensibus apparuerit, quid inter illas demonstrationes et has proprietates Filii Dei et Spiritus sancti, quamvis per creaturam visibilem factas, intersit : quod ab alio volumine commodius ordiemur.